

EIROPAS SAVIENĪBA UN TĀS TIRDZNICĪBAS PARTNERI

ES jau gadiem ilgi ir samazinājusi darbietilpīgu un zemas vērtības produktu ražošanu, lai specializētos augstākas vērtības zīmolu preču ražošanā. Tā kā ES ekonomika ir atvērta, tirdzniecībai ir ļoti svarīga nozīme. Lai pārvarētu šķēršļus, kas apgrūtina tirdzniecību, un nodrošinātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus saviem uzņēmumiem, Savienība risina sarunas par vairākiem brīvās tirdzniecības nolīgumiem (BTN). ES ir arī viena no Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) dibinātājām un ietekmīga tās dalībniece.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 207. pantā ir paredzēta kopējā tirdzniecības politika kā ekskluzīva Eiropas Savienības kompetence.

ES CENTRĀLĀ POZĪCIJA

ES ir pasaulē lielākā ekonomika, kuras iekšzemes kopprodukts (IKP) ir vairāk nekā 20 % no pasaules IKP. ES, ņemot vērā tās IKP lielumu (apmēram 15 triljoni EUR) un iekšējā tirgus atvērtību (preču un pakalpojumu eksports – 2 791 miljards EUR un imports – 2 578 miljardi EUR), ir bijusi centrālā loma globālās tirdzniecības sistēmas veidošanā, pirmkārt un galvenokārt atbalstot PTO. Ekonomikas atvērtība dod un arī turpmāk dos ES ievērojamas priekšrocības, ņemot vērā to, ka ES vairāk nekā 30 miljonu darbvietu ir atkarīgas no ārējās tirdzniecības, un prognozi, ka 90 % no globālās ekonomikas izaugsmes nākamajos 15 gados tiks radīti ārpus Eiropas^[1]. Jauni ekonomikas dalībnieki un tehnoloģiju atklājumi ir būtiski mainījuši starptautiskās tirdzniecības struktūru un veidus. Jo īpaši informācijas tehnoloģiju plašā izmantošana ir radījusi iespēju tirgot preces un pakalpojumus, kādus iepriekš nevarēja tirgot. Pēdējo 20 gadu laikā ir ārkārtīgi pieaudzis ārvalstu valūtu apgrozījums, sasniedzot vēl nebijušu līmeni. Mūsdienu globālā ekonomika ir ļoti integrēta, un globālās piegādes ķēdes lielā mērā ir aizstājušas tradicionālo tirdzniecību ar gatavām precēm.

Pasaules finanšu krīzes sekas ir negatīvi ietekmējušas Savienības ekonomisko sniegumu. Tomēr dažos aspektos ES ekonomika ir izrādījusi ievējamu noturību salīdzinājumā ar citām rūpnieciski attīstītajām valstīm, un tās daļa no pasaules IKP ir samazinājusies lēnāk nekā Japānas un ASV daļa. ES ir spējusi arī saglabāt relatīvi

[1] "Tirdzniecība visiem. Ceļā uz atbildīgāku tirdzniecības un ieguldījumu politiku", Eiropas Komisija, 8. lpp, aplūkots 2019. gada 26. aprīlī, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153846.pdf

spēcīgas pozīcijas preču tirdzniecībā, vienlaikus nostiprinot vadošo lomu pakalpojumu tirdzniecībā.

EIROPAS KOMISIJAS UN EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Starptautiskā tirdzniecība bija viena no pirmajām nozarēm, kur dalībvalstis nolēma rīkoties kopīgi, apvienojot savus centienus. Tādēļ tās piešķīra Komisijai pilnvaras risināt tirdzniecības jautājumus, tostarp to vārdā vest sarunas par starptautiskiem tirdzniecības nolīgumiem. Citiem vārdiem, ES kā vienots veselums risina sarunas gan par divpusējiem, gan daudzpusējiem tirdzniecības nolīgumiem visu dalībvalstu vārdā. Kā liecina PTO strīdu izšķiršanas sistēmas dati, ES ir demonstrējusi ievērojamu spēju aizstāvēt savas intereses starptautiskās tirdzniecības strīdos. ES ir izmantojusi starptautiskās tirdzniecības instrumentus arī, lai popularizētu savas vērtības un politiku, un cenšas izplatīt savu reglamentējošo praksi visā pasaulē. Patiešām, Eiropas vērtību, cita starpā arī cilvēktiesību, ilgtspējīgas attīstības, labas pārvaldes un cieņpilnas attieksmes pret vidi, izplatīšana ir viens no trim ES jaunās tirdzniecības stratēģijas “Tirdzniecība visiem” pīlāriem.

ES tradicionāli ir atbalstījusi atklātu un taisnīgu starptautiskās tirdzniecības sistēmu. Tā ir cītīgi strādājusi, lai nodrošinātu visu valstu integrāciju pasaules ekonomikā, tostarp arī pakāpeniski atceļot starptautiskās tirdzniecības ierobežojumus.

Lisabonas līgums vēl palielināja Eiropas Parlamenta lomu, padarot to par vienu no likumdevējiem – uz vienlīdzīgiem pamatiem ar Padomi – attiecībā uz jautājumiem, kas saistīti ar tirdzniecību un ieguldījumiem. Līgums arī piešķīra Parlamentam aktīvāku lomu sarunās par starptautisko tirdzniecības nolīgumu noslēgšanu un to ratificēšanā, jo ir obligāti jāsaņem tā piekrišana. Tomēr daži tirdzniecības politikas elementi paliek dalībvalstu kompetencē. Eiropas Savienības Tiesa 2017. gada 16. maijā publicēja atzinumu, kas sniedza skaidrību par sadalījumu starp dalībvalstu un ES kompetencēm.

TIRDZNICĪBAS POLITIKA UN ORIENTĀCIJA

2010. gada paziņojumā “Tirdzniecība, izaugsme un pasaules norises” starptautiskā tirdzniecība ir minēta kā viens no pīlāriem stratēģijai “Eiropa 2020”, kuras mērķis ir padarīt ES videi draudzīgāku un konkurētspējīgāku. Tāpat arī 2015. gada stratēģija “Tirdzniecība visiem” pastiprina ES tirdzniecības politiku kā galveno faktoru, kas veicina izaugsmi, darbvietu radīšanu un investīcijas. Tā arī aicina reaktivizēt PTO darbību, piešķirot tai vadošo lomu, izstrādājot un ieviešot noteikumus, ieviešot PTO daudz fokusētāku pieeju, kas atšķirtos no patlaban izmantojamās “viena piegājiena” pieejas, saskaņā ar kuru par visiem darba kārtības jautājumiem ir jāvienojas kopā, un izveidojot “divlīmeņu” mehānismu, kas ļauj organizēt PTO dalībvalstu apakšgrupu kāda konkrēta jautājuma izskatīšanas veicināšanai, vienlaikus saglabājot iespēju arī citām dalībvalstīm pievienoties šai grupai vēlākā tās darbības posmā.

Tomēr pēc tam, kad PTO daudzpusējās sarunas par Dohas attīstības programmu nonāca strupceļā, ES bija jārod alternatīvi veidi, kā garantēt labāku piekļuvi trešo valstu tirgiem. Šajā sakarībā tika ieviesti jauna veida visaptveroši BTN, kuros bez tarifu samazinājumiem un preču tirdzniecības ir iekļauti arī daudzi citi aspekti.

Pirmais šāds “jaunās paaudzes” BTN tika noslēgts ar Dienvidkoreju un pēc tā ratifikācijas Eiropas Parlamentā to sāka provizoriski piemērot no 2011. gada 1. jūlija, bet oficiāli tas stājās spēkā 2015. gada decembrī. Par šo jauno politikas nostādni liecina ES Daudzpusējais tirdzniecības nolīgums ar Peru, Kolumbiju un vēlāk arī ar Ekvadoru, kas provizoriski stājās spēkā no 2013. gada, Asociācijas nolīgums ar Centrālamerikas valstīm, kura tirdzniecības pīlāru sāka provizoriski piemērot no 2013. gada, ES un Kanādas visaptverošais ekonomikas un tirdzniecības nolīgums (*CETA*), ko provizoriski piemēro no 2017. gada septembra, ES un Singapūras BTN, par kuru sarunas tika pabeigtas 2014. gadā, un ES un Vjetnamas BTN, par kuru sarunas tika pabeigtas 2015. gadā. BTN ar Japānu stājās spēkā 2019. gada 1. februārī.

Tā kā patlaban sarunas ar ASV par transatlantisko tirdzniecības un ieguldījumu partnerību (TTIP) ir apturētas, ES ved sarunas ar citiem svarīgiem partneriem. Sarunas par tirdzniecības nolīgumu ar *Mercosur* dibinātājvalstīm tiek uzskatītas par svarīgu atspēriena punktu lielākai piekļuvei Dienvidamerikas tirgū. ES ir sākusi arī sarunas par BTN ar Indonēziju, Tunisiju, Filipīnām, Austrāliju un Jaunzēlandi. Sarunas ar Malaiziju, Taizemi un Indiju tiks atsāktas, tiklīdz būs tām labvēlīgi apstākļi. ES ir sākusi arī sarunas par atsevišķiem divpusējo ieguldījumu līgumiem ar Ķīnu un Mjanmu un apsvērs iespējas sākt līdzīgas sarunas ar Taivānu un Honkongu. Sarunu sākšana ar Irānu tiks apsvērtā pēc tam, kad šī valsts būs pievienojusies PTO.

Šie nolīgumi radīs lielus ieguvumus. Vidējos tarifus, ko piemēro ES eksportam, ir paredzēts samazināt par aptuveni 50 %. Paredzēts, ka brīvās BTN nodrošinās ES IKP pieaugumu vēl par 2 %, tādējādi sekmējot ES ekonomikas izaugsmi^[2]. Tomēr šo nolīgumu finalizēšana var prasīt vairākus gadus.

IMPORTS UN EKSPORTS

ES ir pasaulē lielākā rūpniecības preču un pakalpojumu eksportētāja un lielākais eksporta tirgus apmēram 80 valstīm^[3]. ES preču tirdzniecība ar pārējo pasauli 2018. gadā sasniedza 3 936 miljonus EUR^[4].

Eiropas Savienības galvenie tirdzniecības partneri – preču tirdzniecība 2018. gadā (milj. EUR)

Valsts	Eksports	Imports	Kopā	Tirdzniecības bilance
ASV	406 372	267 270	673 642	+139 102
Ķīna	209 906	394 698	604 604	-184 791
Sveice	156 484	108 980	265 464	+47 504
Pasaule	1 955 746	1 980 361	3 936 107	-24 615

Avots: Eiropas Komisija, 2019. gads.

[2]“Ieskats Eiropas Savienības politikā. Tirdzniecība”, Eiropas Komisija, 2016. gads, 5. lpp., aplūkots 2019. gada 12. aprīlī, <http://bookshop.europa.eu/en/trade-pbNA0216154/>

[3]“EU position in world trade”, Eiropas Komisija, aplūkots 2019. gada 12. aprīlī, <http://ec.europa.eu/trade/policy/eu-position-in-world-trade/>.

[4]Eurostat ziņu izlaidums Nr. 49/2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9677750/6-18032019-AP-EN.pdf/6fce968a-cc9f-494d-a19c-e04576e42fa9>.

Salīdzinājumā ar 2017. gadu gan importa, gan eksporta apjomi palielinājās. Šis palielinājums vairāk skāra importu (123 mljrd EUR) nekā eksportu (76 mljrd EUR).

ES 28 preču tirdzniecības pozitīvais saldo svārstījās no 11 miljardiem EUR 2014. gadā līdz 60 miljardiem EUR 2015. gadā un 20,5 miljardiem EUR 2017. gadā^[5]. 2018. gadā tika reģistrēts deficīts EUR 24,6 miljardu apmērā. Lai gan attiecībā uz eksportu un importu svarīgākās kategorijas bija iekārtas un transportlīdzekļi, tām sekoja ķīmiskie produkti eksporta jomā un minerālais kurināmais importa jomā.

Kopējais eksporta apjoms 2018. gadā pieauga par 4,1 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, savukārt imports pieauga par 6,7 %, sasniedzot attiecīgi 1 956 miljardus EUR un 1 980 miljardus EUR. 2018. gadā ASV joprojām bija svarīgākais galamērķis ES preču eksportam, kam sekoja Ķīna, Šveice un Krievija.

Ķīna 2018. gadā bija ES lielākais preču piegādātājs, kam sekoja ASV un Krievija.

Nesenais nelielais preču tirdzniecības bilances kritums neatbilda turpmākajam progresam pakalpojumu tirdzniecības pozitīvajā bilancē. ES 2017. gadā ziņoja par 191 miljarda EUR atlikumu pakalpojumu darījumos ar pārējo pasauli, kad eksports sasniedza 912 miljardus EUR, bet imports – 721 miljardu EUR. Pakalpojumu tirdzniecība 2017. gadā veidoja 33 % no ES kopējā eksporta apjoma un 28 % no ES preču un pakalpojumu importa^[6]. ASV, Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas (EBTA) dalībvalstis un Āzija bija vieni no galvenajiem ES partneriem pakalpojumu tirdzniecībā. Saskaņā ar visjaunākajiem pieejamajiem datiem ES pakalpojumu tirdzniecība galvenokārt pievērsās trim kategorijām: citiem uzņēmējdarbības pakalpojumiem, transportam un ceļojumiem^[7].

ES ĀRVALSTU TIEŠIE IEGULDĪJUMI

ES ir pasaulē lielākais ieguldītājs un viens no lielākajiem ārvalstu tiešo ieguldījumu (ĀTI) saņēmējiem. Lisabonas līguma stāšanās spēkā 2009. gadā ir vēl vairāk paplašinājusi ES ekskluzīvo kompetenci starptautiskās tirdzniecības jautājumos, kas tagad ietver arī ĀTI. Lai precizētu savu kompetenci ieguldījumu jomā, Komisija lūdza Eiropas Savienības Tiesai sniegt atzinumu par ES un Singapūras BTN. Tiesas 2017. gada atzinumā apstiprināts, ka lielākā daļa ĀTI aspektu ietilpst ES kompetencē, ar dažiem izņēmumiem, jo īpaši attiecībā uz strīdu izšķiršanu.

Īpatsvars pasaules ĀTI 2016. gadā (%)

Valsts	Uzkrātie iekšējie ārvalstu tiešie ieguldījumi	Uzkrātie ārējie ārvalstu tiešie ieguldījumi
ES	38,4 %	52,0 %
ASV	35,3 %	39,5 %
Ķīna	7,5 %	7,9 %

[5] "DG Trade Statistical Guide" 2018. gada jūnijs, Eiropas Komisija, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/may/tradoc_151348.pdf

[6] Eiropas Parlamenta EXPO ĢD aprēķini, pamatojoties uz Eiropas Komisijas datiem.

[7] "International trade in services" Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_trade_in_services#Main_services_traded, aplūkots 2019. gada 12. aprīlī. Citu uzņēmējdarbības pakalpojumu statistikas kategoriju veido: pētniecība un izstrāde, profesionālās un vadības konsultācijas, kā arī tehniski, ar tirdzniecību saistīti un citi pakalpojumi.

Kanāda	5,3 %	7,5 %
Japāna	1,0 %	8,7 %

Avots: Eiropas Parlamenta EXPO ĢD aprēķini, pamatojoties uz Eiropas Komisijas datiem.

Mario Damen / Jakub Przetacznik
04/2019

